

Предања из Лике

Марија Шкундрић и Маја Радомировић

Теренска збирка из Лике настала је у склопу предиспитних обавеза на предмету Књижевни фолклор на Филолошком факултету у Београду. Грађа је забележена од саговорника Спасенија Лукића, рођеног 1920. у селу Змијска Драга у Лици, где и данас живи. Ретко је одлазио из свог села, ту се врло млад и оженио и засновао породицу. Под изговором да треба помагати у пословима тетке која је живела сама у близини Книна, Спасеније Лукић је у младости често одлазио у оближњи манастир Крку, где је од монаха учио да чита и пише. Занимала су га житија светаца и знаменитих људи, а касније је почео да се интересује и за народно стваралаштво. Већ као дечак знао је много епских песама и предања. Највише песама чуо је од стрица Максима, док је предања о настанку топонима у Лици слушао од бабе Станке. Она је, како каже, причала тако лепо и разговетно да би свако ко чује њену причу морао одмах да је запамти. Спасеније Лукић је и прочитао много предања, али каже да ни у једној књизи није пронашао она која је чуо од бабе.

Од деда Спасенија Марија Шкундрић бележила је различита предања у два наврата. У првом истраживачком разговору (6. јануара 2007) приповедања су записивана руком, без аудио документовања. Нарација је текла неуједначеним ритмом. Некада му је, како је говорио, све ишло од руке. Али, дешавало се да се казивач више пута врати на почетак, да заборави значајне појединости, чак би се љутио на себе и прекидао приповедање. Када је записивање окончано, затражио је да текст види како би проверио да није нешто изоставио. Ипак, био је задовољан записаним.

У неколико наредних краћих разговора вођених у селу Змијска Драга од 15. до 18. априла 2007. године, Спасеније Лукић испричао је још шест предања. Очигледно нерасположен за приповедање, често је правио неvezане дигресије, изговарао се пословима. Бележење предања која следе трајало је три дана, уз честе прекиде. Снимке разговора транскрибовала је Маја Радомировић.

СЕЛО ВЕЛИКА ПОПИНА

Има ти тамо једно, брајо мој, село Велика Попина зове се, али ту прије, како причају, била је нека пустара, и по тој пустари било је и воде, и тако. И онда се прича да су ту виле, пролазећи туда, и ту воду и попиле, и ту су се оне и међусобно и тукле, и тако је онда ту настало и неке буре, и мој брате, то су, овај, велике буре су настале туда и ту је, последице су се ту почели људи и насељавати тако, и буре има ту и дан данаске. И то је сад село то, повелико, има буре и има и у оној пјесми о хајдуку малом Радојици која веле: – Ил' се бију на Попини виле.

ИЗВОР МИЛА

Онда, поврх тог села, Велика Попина, има ти ту горе брдо. И туда ти је једна чобаница чувала овце тако. Чувајући овце ту тако неће близу воде нема, она јадна ожеднела, а тако она наиће, ниће воде за лијек, ај кашње ка ожеднјела и уморна, сирота је и заспала тако. Кад се она пробуди ту, ниће једне овце нема, отишло некуд, каже нема ниједне овце она. За подаље пође, није јој могла ни на ум пасти да ће тако чудо наићи однекуда, да сам Бог зна. Наиће на некав извор, и тако она одајући, мој брате, наиће ту. Кад се увече вратила с овцама кућ, прича она укућанма и по селу се то рашчуло, како је та цура Мила нашла извор. Ишло то гледати ка чуда ће ће вода бити на том брду. И тако они тај извор, по тој цури, надјеву извор Мила, и дан данаске зове се извор Мила.

БРДО ГОЛОВНО

Онда, има опет ту брдо зове се Головно, ваљда гола Мила, он је повише Милина извора, одма има некако пут брежуљак, нигдје људи јер је подно њега извор Голијевка га назваше јер је празно, пусто, без икаквог грмља, и нема ништа свеједно, ето као ћелав човек, но [смех].

ПИСАНИ КАМЕН

Онда, има ти доље опет неки Писани камен, е како би рекла нека кад га човек види први пут, као налик на неки споменик. Стоји ондје, крај пута, по њему некаква чудна знамења, као некакве враџбине. Бог би га знао кад

ће то отић, још одозда с тога брда то и дан данас тамо стоји. Како едном, враћала се моја једна комшиница, баба, који ли је белај био с трином, морала је проћи туд, путем, крај тог камена, а оно већ одавно се и смрк, и још она сједи онако на оним џаковма брашна, муж јој Милан сјела, оно кривуца, и иде тако придријемала на оним врећама брашна, кад едно крај ње ка неко сједи. Ћеде она зовнути ћеда Милана, а оно ка да је обнјемела, сједи она тако, сједила у страху дуго, све се у голу воду створила. Неће при врху тога хланца, како се то зове, ћед Милан устави кола и рече: – Е, оће ћемо мало одморити. А она, јадна баба Станка, прича то ћеду њеном, а он се човек чудом чуди, нит је шта видио, нит чудео. Е тако сам ти, брајо мој, и ја једном туд умакао, кад пролазећ поред тога вражијег камена заслијепи се она неква свјетлост очи, а ова слијеп ништа не види, једном се смрчи, оста ја у мраку, у мраку, мрклом мраку. Мало затим ми се омрачише очи, а ја бјежим, ма учини се да тако, да сам морао пружити корак. Дуго нијесам могао испричат шта ми се тревило кад сам кућ стигао. Нијесам више никад туд умакао, а богами кога гоћ ја знам боји се туд ић у ноћ.

СТИЈЕНА МЛАДЕНЦИ

То ти је, роде, ка нека омања стијена налик на, онако, на двоје младије, канда су се загрлили и као по томе народ их зазва Младенцима. Стари веле, а Бог зна, и опет је ли то истина да су утекли од родитеља да се вјенчају, без њиховог благослова. А њезин отац није био кан да се они узму, а како и није могао никако спрјечити, он прокле дјецу, и ето видиш шта би. Тако се они сироти скаменише, онће на по пута, и осташе. Е, то ти, роде, ту стоји сверног ка нека опомена и пријетња да млади не чине вјенчања без благослова својих родитеља.

БРДО МАГЛАЈ

Онда, има ти, драги мој, брдо зове се Маглај, а Маглај ти је наш пророк. Ма увјек он покаже, брајо мој, кад ће ти бити љепо, а кад ружно. Кад се у вр' Маглаја увати магла, е онда ће ти мој стриц, покојни Максим, вели: – Дјецо, богами ће бити невреме, бити кише, јел'. – А кад се небо мало зарумени и оно пред сами смирај сунца, е онда вели: – Богами ће бити добре буре. Има ти о том Маглају још те приче, он ти је наш прави пророк за време, прогнозер прави, бољи ти је он него ови данашњи што прогнозирају, брајане мој.

СЕЛО ЗМИЈСКА ДРАГА

Има ти, драги мој, још едно село које се зове Змијска Драга. Е, ја сам се у тој Змијској Драги родио. Приповједају стари да су ту Змијску Драгу назвали због змија, појаве змија. Било је ту, драги мој, змијурина оније отровница, дугачке, као грабљиште, а дебеле, а чудо божије. Овај, опет, најотровније де се ту легу ка према сунцу, ту им је и ето та јужна страна и оне воле ту топлоту, тако да им је ту и згодно се лећи, не дај ти Боже срести вала никоме. А било је ту лијепа паша, па поред догонило се благо на испашу ту па би се змије уједале јадне овце и краве, и то би одма о тог уједа поједине и крепавале одма. Чобани су и немилице и тукли, и ето успели и оћерати нек нешто, али спрва, ту ти онда су ту људи се и почели насељавати у ту. Прво си направише неке кућице од прућа, али ту, мој брате, бише јак удар зима и нијеси мога бити у тим кућцама, а лијеп крај. Послије озидаше куће од камена, има ту камена, мој брате, колко ош, али и зима, и змијурина мореш, роде, срести још увјек, ако се неш чувати море бити гадно.

ШУМАРАК ОСОЉЕ И СЕЛО ПОДЉУТ

То село, овај шумарак, тај Осоље, то је једна шумица, а тако ситногорица би се могло рећи, јел' па су отале носили то те неко коље, како зване соје. Од тој соје су носили, правили некакве кућице, у то време колибице. Забијали би то коље у земљу, и онда би око њега, овај, заплетали те некаквијем прућем, и онда то пруће би они заљепили са, са блатом, да не би продувала бура, јер ту има буре, мој брате, тако дува, али опет то није могло тако да остане. Правили су они онда куће боље тако. Онда тај шумарак оста тако назван по тим сојама, назваше га Осоље. Е, тако ти је у сваки, или село или неква шумица има по нечеме неко звање, по чем су га назвали, као сад рецимо село Подљут. То је једно повелико село, тријес, четрдес кућа, па ти је то поградило те куће испод тога брдашца, које је тако, зове се Љут, а Љут га зову зато што је то камен сам и гриш, Љут је онај гриш и по том га назваше село Подљут.

СЕЛА ВРАЊА ДРАГА И ВУЧПОЉЕ

Онда, има опет једно село које се зове Врања Драга. Назваше га, ето тако, што то један мали засељић, пет, шес' кућа ту било окружено са све са шумом, већином борова шума ту, а има и ту и букове шуме, па су га тако,

ту, овај, су га назвали та Врања Драга, зато што су ту се множиле се ту вране, мој брате, ту буде, намножи се тога, згодно им у тој шуметини, па се тога намножи, ка се то дигне, читави облак. Правило то и штету, а брате, народу, посебно по кукурузу, док би се кукуруз одметнуо, оно се облак навали на тај кукуруз, то је, то је продирало. Ајд' народ опет мета ту некаквије страшила, крпетина, заби кочну, па набије на њ ону крпетну, па с том је гура, вијерала, мој брате, и оне су ал' опет су оне то оуглале тако, па су опет и поред тога правиле оне штету, те вране. И ето тако, назваше се то село Врања Драга. Онда, као што реко, то сва назвало свако село по нечему, као на пример и село Вучпоље. То су туда раштркане те кућце, има нешто и пољица, али Вучпоље га назваше, ваљда туда су се вукови. Шума ту велика, мој брате, па су се туда вукови имали се ће и склонити. И онда су правили туда штету, мој брате, удавило је то нарочито овце, а богами се залећавало и на крупну марву. И тако су ту, у томе крају, највише у ту Вучпољу, зато су га и назвали село Вучпоље.

СЕЛО ЦРНИ КУКОВИ

Онда, има опет некакви Црни Кукови. Бог ће их знати од чега су поцрнили, ваљда између ове двије Драге, Змијске и Врањске Драге, има неко као брдашце, оно све су то они кукови, тако су црни. А кажу да су ту некада некакве вјештице бајале. Што ли су радиле и којакаква врачања, и, ето тако, од тог доба ваљда су и од тог и поцрњели, тако осташе Црни Кукови.

БРДАШЦЕ ПОГЛЕДАЛО

Онда, има једно брдашце које се зове Погледало. То ти је брдо међу неколико околних села, а с њега се тако могло све погледати љепо, све се могло видети околна села. Селу су попела и погледала једна цура Јела, веле, најљепша у селу томе, не у селу већ и у околних села. Како она рекла: – Љеп је поглед, па кад је тако љеп, нек ово брдашце и остане и нек буде Погледало. Ето тако.

ХАЈДУЧКА ПЕЋИНА

Има једна Хајдучка пећина, она ти се налази тамо код једнога високог брда, планине, који се зове Поштаг. Ту су се, пронашли су то хајдуци, који се у то време одметали, Бог зна због чега, неко због неке, неког убиства,

или због неке освете, одметало се то тамо. И они нађу ту пећину, мој брате, тако су они то ту нашли као једно скровиште, да би се ту склонили од зла времена, и тако. Они су то знали добро забарикадирати, затрпати то грањем, тај улаз, али веле да та пећина има и улаз и излаз. Кад би с које стране примјетила да је власти, које су их тада прогањале, тако да би, ако је нападну с једне стране, тако да могу на другу да утекну, да се спасе. И тако, мало ко за ту пећину зна, једино понеки људи су знали, ком је неко био у тим хајдуцима показа улаз тај ће је. И мало ко зна за ту пећину, такозвану Хајдучку пећину.

БУНАР АЛИНОВАЦ

Онда, има ти ту некав бунар који се зове Алиновац. Има ту и локва и бунар, оталиле су се још најпрва чељад која су насељавла у то време дошли баш и у ти двије Драге, и туда још неки засеочића. Водарило се отален, није се у то време имало ни бунара, оније што су посље људи копали и наврћали ту кишницу, која се употребљавала и за пиће, и за прати, и тако даље. А она се зове, највише по томе донила име, тај некакав бег Алија, то биће за време турске инвазије. С туда био ти је тај Алија, паганац неки и безбожник. Није дава те воду из тог бунара, јер чува само за се. Друге би све одма и вјешао и убијао, и Боже сачувај шта тај Алија радио. Ето тако се по њему и назва тај бунар, бунар Алиновац. Ето тако, то би било то.

КОРИТА

А онда имају неква корита, то је баш предјео налик као на то корито, има ту, у дужини једно, можда километар и по, можда и више. То су дуж тих корита све, има ту, Бог зна колико, тије врела, па би то никада, то не памти ни најстарији житељи у том крају, да је то кад пресушило. Ето мало, кад би суша, и тако, они мало малаксају, али да су пресушивала, нијесу никад. И ту увијек буде пуно воде, и у време највеће суше буде. Јани, мало малаксају, али буде увјек, е.

Марија Шкундрић
Маја Радомировић

Примљено: 10. 10. 2016.
Прихваћено: 1. 11. 2016.